

Χαλκός και πράττειν ...

«Κοιμήσου και παρήγγειλα στη Πόλη τα προικιά σου στη Βενετία τα ρούχα σου και τα χαλκώματά σου».

Μ' αυτά τα σιχάκια νανούριζαν παλιότερα οι μανάδες τα μωρά τους και θα πρέπει να είναι αρκετές ακόμα, που έτσι τα νανουρίζουν. Να κοιμηθεί το μωρό και να ονειρευτεί, στις σκέψεις της μάνας βέβαια, τη μαγική πόλη και τα εξάισια τεχνουργήματα από χαλκό.

Ονειρικός ο Χαλκός. Τα χαλκώματα, σκεύη κουζίνας, ταψιά, κατσαρόλες, δίσκοι αλλά και αντικείμενα διακοσμήσεως ήσαν αναπόσπαστο παρακολούθημα του σπιτιού, συστατικό στοιχείο του νοικοκυριού. Με καμάρι, ιδίως τα θηλυκά μέλη της οικογένειας, τα παρέτασσαν φρεσκογουαλισμένα στα ράφια της κουζίνας, στα τραπέζια και στους μπουφέδες.

Ήταν συνυφασμένα με την καθημερινότητα της ζωής της οικογένειας αλλά και με την επικοινωνία με τους διπλανούς ανθρώπους. Οι μεν εθαύμαζαν ή σχολίαζαν τα χαλκώματα των δε και αντίστροφα. Ειδικός τεχνίτης υπήρχε, ο χαλκωματάς ή γανωτζής, που τις περισσότερες φορές σαν πλανόδιος περιέτρεχε τις γειτονιές διαλαλώντας: «χαλκώματα γανώνω ο γανωτζής».

Εδώ θα πρέπει να θυμίσουμε και πολλούς άλλους πλανόδιους τεχνίτες, όπως λ.χ. ο ακονιστής «μαχαίρια, ψαλίδια ακονίζω», ο παπλωματάς «στρώματα, παπλώματα διορθώνω» κ.λπ., κ.λπ. Πόσα επαγγέλματα και θέσεις εργασίας χάθηκαν ...

Να γυρίσουμε στο χαλκό. Ονειρικό μέταλλο από τη βαθειά αρχαιότητα. Κάτι που κανείς το ποθεί, το αναζητεί αλλά δεν το βρίσκει στα καλά καθούμενα εύκολα. Στο παλαιότερο γραπτό ευρωπαϊκό κείμενο, την Ιλιάδα, κατηγορείται ο αρχηγός των Αχαιών, που εκστράτευσαν στη Τροία, ο Αγαμέμνονας, από τον αντιφρονούντα Θερσίτη, ότι από τις περιοχές που είχαν καταπατήσει είχε διαρπάσει μεγάλες ποσότητες χαλκού, προφανώς είτε σε μορφή πρώτης ύλης είτε σε χάλκινα αντικείμενα. Χαρακτηριστικά του προσάπτει ο Θερσίτης, ότι γεμάτες είναι οι αποθήκες του από χαλκό και πολλές σκλάβες γυναίκες έχει στις

σκηνές του και χρυσός δεν του λείπει, που κάποιος θα του φέρει. «... πλείαι τοι χαλκού κλισίαι, πολλαί δε γυναίκες είσιν, ενί κλισίαις ... έτι και χρυσού επιδευέσαι, ον και τις οίσοι ...» Τα Χαλκώματα στα όνειρα των μικρών, ο Χαλκός, το έτερον φύλον και το χρυσάφι, τα οράματα των μεγάλων. Σε πρώτη θέση όμως ο χαλκός. Χάλκινα όπλα, χάλκινα σκεύη, χάλκινοι ανδριάντες.

Χάλκινοι ανδριάντες, αλλά και χάλκινοι άνθρωποι. Άνθρωποι υπεράνθρωπης εργατικότητας, αντοχής και παραγωγικότητας, όπως ο περίφημος λόγιος της Πτολεμαϊκής Βιβλιοθήκης στην Αλεξάνδρεια, Δίδυμος. Τα γραπτά του γέμιζαν τέσσερεις χιλιάδες παπυρικούς κυλίνδρους, τα βιβλία της εποχής. Για να αντιστοιχίσουμε το έργο του σε σημερινές σελίδες βιβλίου, να σκεφτούμε τον πάπυρο, που τυλιγόταν σε ένα ξύλινο πήχυ, εξ' ου και κύλινδρος, οτι χωρούσε τρεις ή και τέσσερεις αγορεύσεις του μεγάλου ρήτορα της Αθήνας Δημοσθένη. Αυτός ο Δίδυμος έμεινε στην ιστορία γνωστός ως «ο χαλκέντερος» και το «χαλκέντερος» ακόμα και σήμερα χρησιμοποιείται για να δηλώσει υπεράνθρωπης εργατικότητας και αντοχής ανθρώπους.

Να προχωρήσουμε στην ιστορία και να συναντήσουμε έναν εραστή του Χαλκού, τον Γότθο χαλκοθήρα Γιζέριχο, ηγεμόνα των Βανδάλων. Οι Βάνδαλοι ήσαν Γότθοι, που μέσω της Ισπανίας είχαν διαπεραιωθεί στη βόρειο Αφρική και εκεί εγκατέστησαν δική των επικράτεια με πρωτεύουσα την Καρχηδόνα. Η περιοχή της Καρχηδόνας πριν από πολλές εκατονταετίες είχε εποικισθεί από τους Φοίνικες, στη συνέχεια κατακτήθηκε από τις ρωμαϊκές λεγεώνες και απετέλεσε επαρχία της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ο Γιζέριχος, λοιπόν, έκανε μια επιδρομή στην Ιταλία λίγα χρόνια μετά τον θάνατο του Θεοδοσίου του Μεγάλου. «Στόλω πολλώ ες Ιταλίαν κατέπλευσεν» γράφει ο Προκόπιος, ιστορικός από την Καισάρεια της Παλαιστίνης. Τυπικά η άφιξη της βανδαλικής αρμάδας στην Ιταλία δεν ήταν επιδρομή, αλλά ανταπόκριση σε έκκληση της εκθρονισθείσας βασίλισσας του Δυτικού κράτους να την βοηθήσει, να διώξει το σφετεριστή του θρόνου. Ο Γιζέριχος άρπαξε αυτή την ευκαιρία, προς δική του ωφέλεια και εξυπηρέτηση, «αναβάς δε ες Ρώμην των βασιλείων εκράτησεν ... πολύ τε χρήμα εν ταις ναυσίν ενθέμενος ...» συνεχίζει ο Προκόπιος. Προχώρησε στη Ρώμη και κυρίευσε τα βασιλικά ανάκτορα και τα

κρατικά κτίρια μεταξύ των οποίων και το θησαυροφυλάκειο, απ' που μάζεψε όσο μπορούσε χρήμα (ασφαλώς και ότι άλλο πολύτιμο βρήκε) και το φόρτωσε στα πλοία του. Δικαιολογείται το ρήμα «φόρτωσε»' αφού τα νομίσματα τότε ήσαν μεταλλικά, χάλκινα, αργυρά και χρυσά και όχι χαρτο-νομίσματα. Ο υλικός όγκος τους και το βάρος τους ήταν μεγάλος και πράγματι χρειαζόντουσαν πλοία για τη μεταφορά των.

Μη ξεχάσουμε όμως το Χαλκό. Πολύ περισσότερο, ο Γιζέριχος δεν τον ξέχασε. Λέει ο Προκόπιος «ούτε χαλκού φεισάμενος». Δεν λυπήθηκε κόπο, χρόνο και μέριμνα για τον Χαλκό ο Γιζέριχος. Όσο ενδιαφέρον έδειξε για το χρυσάφι και το ασήμι άλλο τόσο ή και περισσότερο ενδιαφέρθηκε για το χαλκό. Μάζεψε λοιπόν και όσο χαλκό βρήκε στις κρατικές αποθήκες, αλλά και απ' όποιο κτίριο ήταν δυνατό να τον αφαιρέσει. Τέτοια ήταν η όρεξή του για το χαλκό που έφτασε στην ιεροσουλία. Στη Ρώμη υπήρχε ακόμα και βρισκόταν σε καλή κατάσταση ο περίλαμπρος και επιβλητικός ναός του Καπιτωλίου Διός, που η στέγη του ήταν χάλκινη. «Εσύλυσε δε και του Διός του Καπιτωλίου νεών και του τέγους την ημίσειαν αφείλετο μοίραν ...» Δεν σεβάστηκε, παραβίασε και βεβήλωσε το ναό του Καπιτωλίου Δία από τη στέγη του αφαίρεσε το μισό τμήμα. Κατάφερε ο Γιζέριχος με τους ξακουστούς Γαλάτες μεταλλοτεχνίτες του να ξηλώσει τη μισή στέγη του Ναού και τη φόρτωσε και αυτή στα πλοία. Τώρα πως δεν τη σήκωσε ολόκληρη, δεν μας το διευκρινίζει ο Προκόπιος. Πάντως κι' αυτός δεν είναι απαθής στη γοητεία του Χαλκού, αφού μπορεί να τον αξιολογεί, βεβαιώνοντάς μας ότι η στέγη του Καπιτωλίου Δία ήταν φτιαγμένη από χαλκό αρίστης ποιότητας, «τούτο δε το τέγος (στέγη) χαλκού μεν του αρίστου ετύγγανε ον ...», καταλήγει ο Προκόπιος.

Να κάνουμε ένα άλμα ως την εποχή της Αραβικής - Ισλαμικής πλημμυρίδας για χάρη του Χαλκού. Είμαστε στην Αραβία και χρονικά στο 622 μ.Χ. Ο ιδρυτής και Προφήτης του Ισλάμ Μωάμεθ καταφεύγει στη Μεδίνα, εγκαταλείποντας τη Μέκκα και κηρύσσει νέα εποχή για τον κόσμο που απ' εδώ και μπρος θα πρέπει να πορεύεται όπως ορίζει το ιερό βιβλίο, το Κοράνι. Το κήρυγμά του συγκίνησε, συντάραξε και συνάρπασε τις διάφορες φυλές και πατριές της Αραβικής Χερσονήσου, που έγιναν φανατικοί οπαδοί του. Ακολούθησαν ανεπιφύλακτα τη

νέα πίστη και έτσι ομογενοποιήθηκαν πνευματικά και θρησκευτικά αλλά και εθνικά και πολιτικά. Με το δυναμισμό της θρησκευτικής και εθνικής ομογενοποίησης και το ζήλο του νεοφώτιστου, οι Άραβες ανέπτυξαν εκπλήττουσα πολιτική και στρατιωτική οργάνωση. Ήταν η αναδυόμενη νέα παγκόσμια δύναμη.

Την ίδια εποχή οι ως τότε μεγάλες δυνάμεις, αφ' ενός το Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος, που οι νεώτεροι βάφτισαν Βυζάντιο, αφ' ετέρου η Περσική Αυτοκρατορία με τους Σασανίδες βρίσκονταν από καιρό σε διαμάχη. Μεγάλες επαρχίες, σημερινά ανεξάρτητα κράτη, όπως η Αρμενία, η Συρία, το Ιράκ, η Παλαιστίνη, άλλαζαν κάθε τόσο χέρια, πότε στους Πέρσες, πότε στους Ρωμιούς.

Γύρω στα 620 μ.Χ. τα πράγματα ήσαν πολύ άσχημα για τους Ρωμιούς. Η Περσία είχε κατορθώσει να εξαπλωθεί σε όλες τις ανατολικές επαρχίες μέχρι και σε τμήμα της Μικρασίας και στην Αρμενία και μεγάλο πλήγμα ήταν η άλωση της Ιερουσαλήμ και η αρπαγή του Τιμίου Σταυρού από τους Πέρσες.

Άλλαξαν όμως τα πράγματα, όταν ο έξαρχος Ρωμαϊκής επαρχίας της Καρχηδόνας Ηράκλειος ανέβηκε στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης. Αυτός αφού αναδιοργάνωσε το κράτος ετοίμασε αξιόμαχο στρατό και εκστράτευσε κατά των Περσών. Μετά από διαδοχικές νικηφόρες μάχες μέχρι και το 628 μ.Χ. ανέκτησε την Αρμενία, Μεσοποταμία, Συρία, Παλαιστίνη και Αίγυπτο. Από την εκστρατεία αυτή το ακρότατο τιμαλφές και πάνσεπτο λάφυρο ήταν ο Τιμιος Σταυρός, που ο Ηράκλειος, στις 21 Μαρτίου του 630 σε μια παγκόσμια και περίλαμπρη εορτή Τον ύψωσε πάλι στην Ιερουσαλήμ. Ήταν η συντριβή των Περσών και ο θρίαμβος της Ρωμιοσύνης.

Δυστυχώς όμως ο θρίαμβος και οι απέραντες επικράτειες της Μέσης Ανατολής, που ανασύστησε ο Ηράκλειος δεν κράτησαν πολύ. Ο πολυετής πόλεμος που εκμηδένισε τους Πέρσες, εξάντλησε καταλυτικά και τους Ρωμιούς. Ώρα λοιπόν ήταν, να ακουσθεί ο βρυχηθμός του Αραβικού Λέοντα.

Οι άριστα εκπαιδευμένες, εξοπλισμένες και συντεταγμένες Αραβικές στρατιές οδηγούμενες από ονομαστούς στρατηλάτες όπως ο Χαλίφης Ομάρ και ο στρατηγός Αμρ, ξεχύθηκαν από το 634 μ.Χ. στις Ρωμαϊκές και Περσικές επικράτειες. Και η μεν Περσία σαν κράτος καταλύθηκε και υποτάχθηκε αμέσως,

αλλά και η Ρωμιοσύνη έχανε τις εκτεταμένες Ανατολικές Επαρχίες σε μόλις δέκα χρόνια από το θάνατο του Προφήτη. Ο Ρωμαίικος στρατός, παρά το αξιόμαχό του, έπαθε πανωλεθρία στις 20 Αυγούστου του 636 μ.Χ. στη μάχη του Γιαρμούκ, ποταμού της Παλαιστίνης. Η Αντιόχεια και πλείστες πόλεις της Συρίας έπεσαν αμαχητί στους Άραβες. Μετά από έξη χρόνια στις 26 Σεπτεμβρίου του 642, ο εμίρης Αμρ Ιμπν Αλ Ας, από τους αξιώτερους Άραβες στρατηλάτες, έμπαινε θριαμβευτής στη χλιοπαινεμένη Αλεξάνδρεια. Και η κορυφαία ελληνίδα διδάσκαλος πόλις, αλλά και θεοσεβέστατη χριστιανή, χανόταν δια παντός.

Το Ρωμαίικο, αν και κουτσουρεμένο, εξακολουθούσε να είναι ισχυρό, προπαντός θαλασσοκρατούσε, και έτσι κρατούσε την αποστολή του να φυλάει τις πόρτες Ανατολής και Δύσης. Η πρωτεύουσά μας η Κωνσταντινούπολη ήταν η Πόλη με κεφαλαίο, η Βασιλεύουσα, και με την έννοια της κυριαρχίας, αλλά και της τελειότητας, που δίπλα της οι άλλες πρωτεύουσες να μοιάζουν απλοί οικισμοί. Επόμενο ήταν να αποτελεί πόλο ζήλειας και φθόνου για την αναδυόμενη κοσμοκράτειρα, την Αυτοκρατορία του Ισλάμ, που σε ημέρες ακμής της εκτεινόταν άμεσα ή έμμεσα από τον Ατλαντικό ως τον Ειρηνικό.

Ήταν θέμα χρόνου και ευκαιρίας η μεγάλη εξόρμηση του Ισλάμ και κατά της ίδιας της Κωνσταντινούπολης.

Και γιατί όλη αυτή η εισαγωγή; Διότι επίκειται Θαύμα! Και ο Χαλκός; Μα αυτός είναι το θαύμα, έστω, ο συντελεστής του θαύματος. Αλλά μεγάλα και της ανθρώπινης δεξιότητας τα κατορθώματα. Ανάμεσε στα διαχρονικά επιτεύγματα της ανθρώπινης ιδιοφυίας επίζηλο θέση κρατάει ο Κολοσσός της Ρόδου. Το άγαλμα αυτό από εξαιρετικής ποιότητας χαλκόκραμα, σμιλεύτηκε και χτίστηκε αρχές του 3^{ου} αιώνα π.Χ. με σχεδιασμό, εργασία και εποπτεία του Λήμνιου γλύπτη Χάρητα, μαθητού του περιώνυμου ομότεχνού του Λύσιππου. Είχε ύψος 33 μέτρα, παρίστανε το θεό Απόλλωνα και εδέσποζε την είσοδο του λιμανιού της Ρόδου. Η μεγαλοπρέπειά του ήταν μαγνήτης. Απ' όλο τον κόσμο έρχονταν επισκέπτες να τον θαυμάσουν. Δεν άντεξε όμως τον ισχυρότατο σεισμό του 225 π.Χ. και κατέρρευσε. Παρά ταύτα και ξαπλωτός στη παραλία της Ρόδου, διατήρησε την αίγλη του και εξακολούθησε να θαυμάζεται και να είναι ένα από τα επτά θαύματα του κόσμου, όπως τα κατέταξε τον 2^ο αιώνα π.Χ. ο Αντίπατρος

από τη Σιδώνα. Μνημονεύεται από πολλούς αρχαίους συγγραφείς, όπως ο Πλίνιος ο πρεσβύτερος, Ρωμαίος ναύαρχος, συγγραφέας της «Φυσικής ιστορίας», βιβλίο με πολύτιμες επιστημονικές και ιστορικές πληροφορίες. Διηγείται ο Πλίνιος, ότι κατά την επίσκεψή του στη Ρόδο τον 1^ο αιώνα μ.Χ. περιεργάστηκε, εξέτασε και εθαύμασε τα θραύσματα του Κολοσσού, πολλά από τα οποία ήσαν καλοδιατηρημένα μέλη του. Εύλογο είναι να σκεφτούμε ότι οι Ρόδιοι με ιδιαίτερη επιμέλεια συντηρούσαν τα θραύσματα – μέλη του Κολοσσού, τα οποία πέραν του πολιτισμικού γοήτρου που έδιναν στο τόπο τους, ήσαν και πηγή εσόδων από το τουριστικό ρεύμα που συνεχίστηκε.

Και βέβαια συνέχισε ο Κολοσσός να υπάρχει στη Ρωμαϊκή Ρόδο και τις ημέρες της Αραβικής πλημμυρίδας. Μετά τον Άμρ και τον Ομάρ ο επόμενος μεγάλος στρατηλάτης, ο κυβερνήτης της Συρίας Μουαβίγια (στη συνέχεια Χαλίφης και ιδρυτής της Δυναστείας των Ομείαδών), συνέχισε τις πολεμικές επιχειρήσεις κατά της Ρωμιοσύνης. Συνειδητοποίησε όμως, πως όσο και ισχυρότερος να είναι στη ξηρά, χωρίς τη σύμπραξη αξιόλογης ναυτικής δύναμης, ήταν αδύνατο να επιτύχει πολεμική υπεροχή έναντι των Ρωμαίων, των Ρουμ, όπως τους αποκαλούσαν οι Άραβες. Επιδόθηκε με διορατικότητα και επιμονή στη ναυπήγηση πολεμικών σκαφών και εκπαίδευση προσωπικού και δημιούργησε ναυτική δύναμη εφάμιλλη και ανταγωνιστική της Ρωμαϊκής, πράγμα όντως αξιοθαύμαστο για λαό της ερήμου.

Επικεφαλής του νεότευκτου στόλου του ο Μουαβίγια έκανε τη πρώτη μεγάλη καταδρομή, ναυμαχώντας τους Ρουμ στην Ανατολική Μεσόγειο και αρπάζοντάς τους τη Κύπρο το 649 μ.Χ. Ο Μουαβίγια είχε επιτυχίες και στη ξηρά αφού δυο χρόνια πριν, το 647, είχε εισβάλει στη Καππαδοκία και κυριέυσε τη Καισάρεια.

Οι Ρωμιοί αιφνιδιασμένοι με δυσκολία αντιμετώπιζαν την Αραβική επέλαση και παρά τις προσπάθειές των έχασαν άλλη μια καίρια αναμέτρηση στο νότιο Αιγαίο, με συνέπεια να πατήσει ο Μουαβίγια το πόδι του στη Ρόδο το 654 μ.Χ. Εκεί έγινε η συνάντηση ενός μεγάλου ηγέτη με το μεγάλο Θαύμα. Ασφαλώς ο Μουαβίγια εκτίμησε τη καλλιτεχνική αξία του Κολοσσού. Όμως σ' αυτή τη συγκυρία χιζόταν μια Κοσμοκρατορία και η ηλικία ενός Έθνους αρχίζει με τη πολεμική του στερέωση, συνεχίζεται με τη οικονομική του ανάπτυξη και σαν

επιστέγασμα έχει τις καλές τέχνες, τις επιστήμες και τα γράμματα. Η εποχή δεν ήταν για καλαισθησίες και ο Χαλκός εξυπηρετούσε πολλές πρακτικές εφαρμογές, πολεμικές και ειρηνικές. Ο Μουαβίγια το σκέφθηκε και ζύγισε. Το χαλκόκρομα του Κολοσσού ήταν ότι πρέπει για τα χυτήρια και εργαστήρια της Δαμασκού. Καημένε Κολοσσέ, σαν Χαλκός άρχισες και σαν απλός χαλκός τελειώνεις. Λοιπόν, στη Συρία πρόσταξε ο Μουαβίγια... Εννιακόσες μεγάλες καμήλες αγγαρεύτηκαν για να τον μετακομίσουν.

Η ελληνική Παροιμία λέει «πάσα θάμα τρεις ημέρες». Ο Κολοσσός κράτησε πάνω από εννιά αιώνες. Κάτι είναι και αυτό.

Χαλκός όνειρο και θαύμα. Ονειρευόμαστε θαύματα και το θαύμα μας φαίνεται όνειρο. Αλλά Χαλκός και πραγματική ζωή. Το «καθ' ημέραν πράττειν ή πράσσειν». Οι σκέψεις μας και οι πράξεις μας είναι έλλογες ή άλογες; Χάνονται στη προϊστορία οι εποχές που ασχολήθηκαν οι άνθρωποι με το χαλκό και τα άλλα μέταλλα. Πως βρίσκονται, πως εξορύσσονται, πως επεξεργάζονται, ώστε να λαμβάνεται το ζητούμενο είδος, πως «κεράνυνται» και γίνονται μεταλλοκράματα κατάλληλα για τις διάφορες εφαρμογές. Σκεύη οικιακά, όπλα κ.λ.π.

Έως εδώ οι σκέψεις και οι πράξεις έλλογες. Έλα όμως, που τα μέταλλα από νωρίς και μέχρι σήμερα παίζουν και το ρόλο του οικονομικού ενδιάμεσου. Έδινε κάποιος π.χ. ένα πρόβατο και έπαιρνε ένα κομμάτι χαλκό. Στη συνέχεια έδινε το χαλκό και έπαιρνε σιτάρι κ.λ.π., κ.λ.π.. Αν δεν υπήρχε, στο παράδειγμά μας, ο χαλκός, θα έπρεπε αυτός που είχε το πρόβατο να βρη κάποιον που να έχει σιτάρι αλλά να θέλη και ένα πρόβατο. Εμπιστευόντουσαν οι άνθρωποι το χαλκό και βέβαια, και το ασήμι και το χρυσάφι, ότι αυτά μπορούν να τους εξασφαλίσουν κάποιο από τα άλλα αγαθά, δηλαδή ότι έχουν αγοραστική δύναμη. Ακριβέστερα πίστευαν, ότι οι άλλοι άνθρωποι θα δεχθούν το μέταλλο, για να τους δώσουν κάποιο από τα διαθέσιμα αγαθά των, δηλαδή να τους το πουλήσουν.

Την πίστη αυτή των ανθρώπων, των μεν προς τους δε, στην ανταλλακτική δύναμη του μετάλλου και επομένως στην ιδιότητά του σαν συναλλακτικού μέσου ανέλαβαν οι κρατικές εξουσίες να την περιβάλλουν με νομικό κύρος. Με Νόμους τους όρισαν το βάρος, σχήμα, μορφή και αξία τεμαχίου μετάλλου, που θα

χρησιμοποιείται σαν συναλλακτικό μέσο, ώστε αφ' ενός να υπάρχει ομοιομορφία και αφ' ετέρου να εδραιωθεί η εμπιστοσύνη στις συναλλαγές. Καθιέρωσαν τα Νομ-ίσματα.

Στη κλίμακα της αγοραστικής δύναμης ο χαλκός ή τα χάλκινα νομίσματα ήσαν χαμηλά, το ασήμι πιο πάνω και το χρυσάφι στη κορυφή. Και αυτή η κλίμακα δίνει την αφορμή να αρχίσει κάτι το παράλογο, που σχετίζεται με το υπέρλογο, πως θα μετατρέψουμε το χαλκό σε χρυσάφι, μια και ο χαλκός βρίσκεται στη Φύση σε αφθονία ενώ ο χρυσός είναι σπάνιος. Και γενικότερα πως θα «μεταστοιχειώσουμε» τα «αγενή» μέταλλα σε «ευγενή». Εννοείται, ότι αυτός που θα το εύρισκε θα το χρησιμοποιούσε για τον εαυτό του, ώστε να βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση από τον άλλο. Και, φανταστείτε, το Κράτος που θα κατείχε αυτό το μυστικό, να κόβη κατά βούληση χρυσά νομίσματα, πόσο θα υπερείχε στα διπλανά του. Αλλά και στα φάρμακα, να βρούμε το απόλυτο, την «πανάκεια», που «ιάται» κάθε ασθένεια.

Αυτές οι ερευνητικές διαθέσεις και επιδιώξεις μεταστοιχείωσης ήσαν συνήθως παράλληλες με τις άλλες τεχνογνωσιολογικές μελέτες και πειραματισμούς, π.χ. την κατεργασία μετάλλων, την επεξεργασία ξύλου και πέτρας και τις εφαρμοσμένες τεχνικές, όπως τεκτονικές, ναυπηγικές, αρδευτικές κ.λ.π. Ήσαν όμως άκρως μυστικές, απόκρυφες, ιδίως στις περιπτώσεις αποκλειστικής απασχόλησης, οπότε, για λόγους μάλλον εντυπωσιασμού, γίνονταν και επίκληση μαγικού συμβόλου, πνευμάτων και τα όμοια.

Το κράτος, υιοθετούσε και υποστήριζε αυτές τις δραστηριότητες, γιατί προωθούσαν τη τεχνογνωσία και από τη μία επέβαλλε και τηρούσε το απόρρητό των, από την άλλη προσπαθούσε να πληροφορηθή τι είχε κάνει κάποιο διπλανό Κράτος. Έτσι γύρω στα 770 μ.Χ. στη νεόκτιστη Βαγδάτη και στο μεγάλο παλάτι του εδραιωτή της Ισλαμικής Κοσμοκρατορίας Χαλίφη Γκαφάρ Αλ Μανσούρ είχαν μαζευτεί οι στενοί μυστικοσύμβουλοι του και οι αξιώτεροι σοφοί τεχνογνώστες. Μόλις είχε επιστρέψει από την Κωνσταντινούπολη ο εκεί Πρεσβευτής Ομάρ Ιμπν Χάμτσα και θα έκανε σοβαρές ανακοινώσεις. Στη σύσκεψη που ακολούθησε μπροστά στο Χαλίφη, ακούστηκαν απίστευτα πράγματα. Διαβεβαίωνε ο Χάμτσα ότι ο ίδιος με τα μάτια του, όντας στην Αυτοκρατορική Αυλή, είχε δει τον Ρωμιό

Βασιλιά Κωνσταντίνο τον Ε' να βάζη μια στεγνή, ξηρή, σκόνη, το «ξηρίον» πάνω σ' ένα κομμάτι χαλκό και αυτό να μετατρέπεται σε χρυσάφι. Μπορώ καλά να ξεχωρίζω το χαλκό από χρυσάφι, συνέχισε ο Πρεσβευτής, γιατί ο πατέρας μου ήταν χρυσοχόος και μικρός τον βοηθούσα στο εργαστήρι του.

Τα νέα του Πρεσβευτή εντυπωσίασαν τους ακροατές και ιδίως τον Χαλίφη, που έδωσε εντολές στους συνέδρους να επιμεληθούν την τέχνη αυτή της ΑΙ – Κίμιγια, συγκεντρώνοντας πληροφορίες από τους Ρουμ, Πέρσες και Ινδούς. Πάντως ούτε από την περικοπή της Αραβικής γραμματείας, όπου αναφέρεται το περιστατικό, ούτε από ελληνικές πηγές, αν και κατά πόσον ο Κωνσταντίνος Ε' και ο Αλ - Μανσούρ βελτίωσαν τους Προϋπολογισμούς των Κρατών τους με το Ξηρίον (αραβικά Αλ-ικσίρ και ξανά ελληνικά ελιξήριο).

Να προσθέσουμε ότι η απόκρυφη επιστήμη της ΑΙ - Κίμιγια (Αλχημεία) καθώς και η αδελφή της Αστρολογία έχαιραν μεγάλης εκτίμησης, πράγμα που σήμερα μας κάνει να «μειδιώμεν». Ο φημισμένος Θεόφιλος από την Έδεσσα της Συρίας (8^{ος} αιώνας μ.Χ.) επίσημος αστρολόγος και σύμβουλος του Χαλίφη Μουχαμάντ Αλ - Μαχντί (775 - 785) και συγγραφέας της «Αστρολογίας Πολέμου» κατέτασσε τις διάφορες επιστήμες στην τάξη των θεραπευτικών της Αστρολογίας, ανακηρύσσοντας την Αστρολογία «Δέσποινα πάσης Επιστήμης». Αλλά ακόμη και στον 16^ο και 17^ο αιώνα πρόδρομοι της σύγχρονης Φυσικής Επιστήμης, όπως ο Τύχων Μπράχε και ο Ιωάννης Κέπλερ δεν αμφισβητούσαν τον τίτλο της Επιστήμης στην Αστρολογία. Μάλιστα ο Κέπλερ εκτελώντας παραγγελία του οργανωτή ιδιωτικών στρατών πολέμαρχου Βάλενστάϊν, του σχεδίασε δύο φορές το ωροσκόπιό του.

Οι αλχημικές δραστηριότητες λόγω των υψηλών προσδοκιών τους και του άμεσου κρατικού ενδιαφέροντος κράτησαν περισσότερο την μυστικότητά τους. Αναφορές γνήσιες, επώνυμες, αυθεντικές σπανίζουν και το όνομα Αλχημεία προέκυψε μάλλον από το πήγαινε - έλα πληροφοριών μέσα από διαύλους σαν τριχοειδή αγγεία και όχι συγκοινωνούντα δοχεία, με την έννοια ότι οι πληροφορίες ήσαν ατελείς ή στρεβλωμένες ή παραπλανητικές και το όνομα σαν παραφθορά και μίξη Ελληνικής και Αραβικής λέξης.

Από το πιο πάνω περιστατικό της Βαγδάτης προκύπτει ότι οι Άραβες από

τον ρωμαϊκό χώρο εμπλούτισαν τις γνώσεις των γι' αυτές τις απόκρυφες δραστηριότητες, που μεταφυτεύτηκαν στην Αραβική τεχνογνωσία.

Αλλά και στην Περσία, Ινδία και Κίνα υπήρχαν παρεμφερείς δραστηριότητες, αλλά λόγω του εμποδίου στην ελεύθερη διακίνηση των πληροφοριών δεν υπήρξε ομοιομορφία επιδιώξεων και αποτελεσμάτων.

Όμως παρά το «άλογο» του κινήτρου της (ελιξήριο), η Αλχημεία παράλληλα και χάριν αυτού συνέβαλε τα μέγιστα στη βελτίωση μεθόδων παραγωγής και παρήγαγε νέα προϊόντα, όπως ο φωσφόρος και η πυρίτιδα και το σημαντικώτερο, γέννησε τη λαμπρή επιστήμη της Χημείας με προεξάρχοντα τον μεγάλο Lavoisier. Και εδώ ο Χαλκός, λόγω της αφθονίας του στη Φύση και της εύκολης απόληψής του πρωταγωνίστησε στα ερευνητικά επιτεύγματα του νου και της δεξιότητας του Ανθρώπου.

Από τη Βενετιά αρχίσαμε και σ' αυτή να καταλήξουμε. Θαλασσοκράτειρα για αιώνες, αλλά και εμποριοκράτειρα η Βενετία είχε μια σχέση διπρόσωπη με τη Ρωμιοσύνη. Από τη μια συνεργαζότανε στο εμπόριο και στη βιοτεχνία, από την άλλη όποτε μπορούσε κάτι ν' αρπάξει από το ρωμαϊκό χώρο, το έκανε χωρίς δισταγμό, πράγμα που το βλέπουμε και οι τωρινοί από τα κτίσματα που άφησε στο τόπο μας. Βενετσιάνικα κάστρα, λιμάνια, νεώρια, διατηρούνται ακόμα σε καλή κατάσταση. Η συμπεριφορά της όμως έφτασε σε έσχατο σημείο εξαχρείωσης στις αρχές του 13^ο αιώνα μ.Χ.

Ήταν η εποχή της 4^{ης} Σταυροφορίας, του συντονισμένου κινήματος των αρχόντων της Δύσης (Σταυροφόροι), που σαν Χριστιανοί δεν ανεχόντουσαν την κυριαρχία πάνω στους Αγίους Τόπους των μουσουλμάνων Αράβων. Οι Σταυροφόροι ξεκινώντας καθένας από την ηγεμονία του είχαν δώσει ραντεβού και στρατοπεδεύσει στα περίχωρα της Βενετίας και διαπραγματεύονταν με τους θαλασσινούς Βενετσιάνους την μεταφορά τους με πλοία στην Αίγυπτο. Από εκεί θα εξορμούσαν στους Αγίους Τόπους, μια και οι ίδιοι είχαν μόνο πεζούς και καβαλαραίους. Αυτοί είχαν το στρατό κι' η Βενετιά το στόλο. Αλλά ποιο θα ήταν το κέρδος απ' αυτή την εξυπηρέτηση; Θεάρεστη βέβαια η απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ και των άλλων προσκυνημάτων, αλλά τα καράβια έχουν έξοδα και κάτι πρέπει να περισσέψει και για τη Γαληνότατη Δημοκρατία. Στη συζήτηση

επάνω, σαν από μηχανής θεός, προέκυψε ένας Ρωμιός πρίγκιπας, ο Αλέξιος γιός του Ισαάκ Αγγέλου του Β'. Ο Ισαάκ Β' είχε εκθρονιστεί από τον αδελφό του, που λεγόταν και αυτός Αλέξιος και που βασίλευε εκείνη την ώρα στην Πόλη σαν Αλέξιος Γ'. Επόμενο λοιπόν ο υιός Αλέξιος να έχει φιλοδοξίες, βλέψεις και αξιώσεις για το θρόνο. Ήρθε λοιπόν στη Βενετία και υποσχέθηκε στους Σταυροφόρους και τον Δόγη μεγάλα χρηματικά ποσά, αν τον υποστήριζαν να διώξει τον σφετεριστή βασιλιά Αλέξιο Γ' και να πραγματοποιήσει τις φιλοδοξίες του. Άλλο που δεν ήθελαν οι διαπραγματευόμενοι και έκλεισε η συμφωνία. Αντί τα βενετσιάνικα καράβια να πάνε στην Αίγυπτο θα πήγαιναν πρώτα στη Κωνσταντινούπολη. Δικαιολογήθηκαν οι Σταυροφόροι για την αλλαγή του σχεδίου τους με το επιχείρημα, ότι τα ρωμαίικα χρήματα θα κάλυπταν τα έξοδα μεταφοράς τους, ώστε να φτάσουν στους Αγίους Τόπους και να επιτελέσουν τον ιερό τους σκοπό.

Έτσι στις 24 Ιουνίου του 1203 ο βενετσιάνικος στόλος με τους Σταυροφόρους έφτανε στη ρωμαίικη πρωτεύουσα, την «Βασιλίδα των Πόλεων» και στις 17 του επόμενου μήνα οι Σταυροφόροι ήσαν μέσα στη Πόλη. Η φρουρά της παρά τη σθεναρή αντίστασή της είχε υποκύψει στις υπέρτερες δυνάμεις.

Ο σφετεριστής Αλέξιος Γ' πρόλαβε και έφυγε και γλύτωσε από την εκδίκηση του Ισαάκ και του γιού του. Έτσι ο Ισαάκ ανέκτησε το θρόνο του και ο γιός του στέφθηκε συμβασιλέας σαν Αλέξιος Δ'. Οι Σταυροφόροι στρατοπέδευαν έξω από την Πόλη περιμένοντας την ανταμοιβή των. Το ρωμαίικο όμως ταμείο ήταν μείον, γιατί ο σφετεριστής Αλέξιος Γ' φεύγοντας είχε συναποκομίσει και το κρατικό θησαυροφυλάκειο.

Μάταια ο Ισαάκ και ο Αλέξιος πάσχιζαν να εξοικονομήσουν, αντλώντας απ' όπου μπορούσαν, το υπέρογκο ποσό για το οποίο είχαν δώσει την υπόσχεσή των, που οι συνεταίροι Σταυροφόροι και Βενετσιάνοι πιεστικά τους την θύμιζαν.

Εν τω μεταξύ στη Πόλη επικρατούσε αναβρασμός. Το αντιδυτικό και αντιλατινικό εκκλησιαστικό πνεύμα, φρόνημα που ήταν διάχυτο στον ρωμαίικο κόσμο, έφθανε στα ύψη. Κι' ο Ισαάκ και ο Αλέξιος ήσαν μισητοί γιατί κουβάλησαν τους Δυτικούς μέσα στη Πόλη, αλλά και για τη βαριά φορολογία που επέβαλαν στους πολίτες. Μια επανάσταση ξέσπασε κι' ο Ισαάκ και ο γιός του Αλέξιος

βρήκαν άδοξο και οικτρό τέλος. Αυτή ήταν η αφορμή για την τελική φάση του δράματος.

Οι συνεταίροι, που έξω από τα τείχη της Πόλης περίμεναν και συζητούσαν την μοιρασιά του πλούτου που θα ερχόταν αλλά αργούσε, μαθαίνοντας το θάνατο των προστατευομένων τους σκέφτηκαν «ωριμότερα». Τρώγοντας έρχεται η όρεξη. Ούτως ή άλλως τώρα έπρεπε οι ίδιοι να φροντίσουν για την ανταμοιβή τους. Αλλά γιατί να αρπάξουν κάτι από ένα κράτος που κατέρρεε και να μην αρπάξουν ολόκληρο το κράτος;

Σταυροφόροι και Βενετσιάνοι συμφώνησαν στη διανομή των επαρχιών που είχαν απομείνει στην πρώην Κοσμοκράτειρα και στην εγκατάσταση Δυτικολατινικής Αρχής στη Κωνσταντινούπολη. Και ο λόγος πια στα όπλα. Το σχέδιο της στρατιωτικής επέμβασης εκπονήθηκε, καταστρώθηκε, μπήκε σε εφαρμογή. Και η Πόλη του Κωνσταντίνου που επί αιώνες, από των ημερών του ιδρυτού της, είχε σταθεί άτρωτη και άπαρτη, δεν άντεξε, κάμφθηκε από την επίθεση υπερπολλαπλασίων δυνάμεων κι' έπεσε στα χέρια των Δυτικών.

Αποφράδα ημέρα και αυτή η 13η Απριλίου 1204, που Σταυροφόροι και Βενετσιάνοι σαν κατακλυσμός από ακρίδες ξεχύθηκαν στην Πόλη. Ληλασία και βιαιότητες ήταν η μόνη πραγματικότητα για ημέρες. Παλάτια, δημόσια κτίρια και κοινόχρηστοι χώροι όπως στάδια, πλατείες, δρόμοι, εκκλησίες αλλά και κατοικίες απλών ανθρώπων παραβιάσθηκαν και ότι ήταν δυνατόν να αφαιρεθή, ληστεύτηκε. Τα καράβια γιόμιζαν και ξαναγιόμιζαν από νομίσματα, κοσμήματα, βαρύτιμα υφάσματα και έπιπλα αλλά και ανδριάντες, κίονες και κιονόκρανα και ότι πολύτιμο. Η αμύθητη λεία μεταφέρονταν στους τόπους των κατακτητών και ασφαλώς η Βενετιά διάλεγε την καλύτερη μερίδα.

Στον μέγα Ιππόδρομο της Πόλης, το περίτεχνο και μεγαλειώδες αρχιτεκτόνημα, υπήρχαν νεώτερα και παλαιότερα λαμπρά γλυπτά, που, πολλά μεταφερμένα από άλλες περιοχές, διακοσμούσαν τον χώρο. Ανάμεσα σ' αυτά, τα τέσσερα ορειχάλκινα άλογα, έργο του χαλκοπλάστη και εκ των μεγίστων γλυπτών ανά τους αιώνες, του Λύσιππου από την Σικυώνα. Το γλυπτό, πέρα από την καθαυτό καλλιτεχνική του τελειότητα, είχε και έχει ανεκτίμητη μνημειακή αξία, μια και είναι υψηλή δημιουργία του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Μα σε τίνος το μερτικό

θα πέφταν τα θαυμάσια τέσσερα άλογα, γέννημα και αυτά του Χαλκού; Σίγουρα κι' αυτά στη Βενετιά, που στολίστηκε και με άλλα έργα τέχνης της κουρσεμένης Πόλης.

Τα λαμπερά άλογα ταξίδεψαν στη Γαληνότατη. Ο πολύς όμως πλούτος ζάλισε του γαλήνιους, που τα ξέχασαν φυλακισμένα σε μια αποθήκη.

Ύστερα από αρκετές δεκαετίες τα θυμήθηκαν και τα έβγαλαν από την φυλακή τους. Σ' αυτό το διάστημα η υγρασία της νεροστεριωμένης πόλης, είχε κάνει τη δουλειά της. Τα άλογα είχαν χάσει τη λαμπεράδα τους, ο χαλκός σκούριασε και τα έκανε πράσινα. Η μεγαλοπρέπεια όμως και η επιβλητικότητά των δεν χάθηκε. Τα καθάρισαν βέβαια, τα περιποιήθηκαν, τα γυάλισαν όσο μπορούσαν και τα έστησαν σε περίοπτη θέση πάνω από την κύρια είσοδο του Καθεδρικού Ναού, να δεσπόζουν μπροστά στη μεγάλη πλατεία του Αγίου Μάρκου, που τώρα που ανεβαίνει η στάθμη της Αδριατικής γεμίζει νερά. Παρά ταύτα εκατομμύρια επισκεπτών φθάνουν κάθε χρόνο εκεί, για να τα θαυμάσουν καθώς και τα άλλα ωραία της ρομαντικής πια Νύμφης του Αδριατικού, της παλιάς Θαλασσοκράτειρας.

Χαλκός λοιπόν και πράσιν' άλογα, όμως χαλκός στο πράττειν και στο όνειρο. Σίγουρα εξακολουθεί στο όνειρο να έχει θέση, αφού, έστω και σε τρίτη σειρά, πιστοποιεί τα σημερινά θαύματα. Τις Υπεραθλητικές Επιδόσεις.

ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008